

DISSERTATIONEM LATINAM

SUPER DICTO C. JUL. CAESARIS:

SI JUS VIOLANDUM, IMPERII GRATIA
VIOLANDUM,

FRANCISCUS CAROLUS CONRADI,

REICHENBACHIO-VARISCUS,

VIRI, DUM VIVERET, NOBILISSIMI, &c.

DN. CAROLI SIGISMUNDI
CONRADI,

QVONDAM SER. ET POT. REGI POL. ET

ELECTORI SAX. A CONSILIIS COMMISSIONUM,

ET PRÆFECTURA VOIGTLANDICA &c.

FILIUS NATU MAXIMUS,

DISCIPULUS HACTENUS NOSTER SPEI OPTIMÆ,

ET,

QVOD DOMINÆ MATRI, NUNC VIDUÆ,

MATRONÆ HONESTISSIMÆ, MAGNO SOLATIO,

NOBIS, INGENIORUM CHYMICIS,

NON MINORI GAUDIO SIT,

AD SAPIENTIAM INTER CONDISCIPULOS EGREGIE
ASPIRANS,

DIE CRASTINO,

PERACTIS SACRIS,

IN AUDITORIO MAJORI,

INSTITUET

DISCESSURUS, SIMVLQVE CYGNEÆ NOSTRÆ
SALUTEM ULTIMAM DICTURUS.

AD HANC IGITUR SOLEMNITATEM

SCHOLASTICAM

VENERANDOS DNN. INSPECTORES,

PATRONOS, FAUTORESQUE STU-

DIOSÆ JUVENTUTIS

HIS LITERIS

PEROFFICIOSE ET PERAMANTER
INVITAT

M. GEORGIUS ANDREAS Binhold/ R.

CYGNEÆ

LITTERIS FRIDERICIANIS.

Universum orbem auri argentique cupido tenet: ex quo primis seculis usitata rerum permutationes nimis onerosæ videri, succrescente hominum numero, & paulatim exolescere ceperunt. Tunc sane argenti nitor præclarus habitus, tunc splendor auri præstrinxit oculos. Ingentem molem cervici meæ imponerem, si varias artes atque dolos, quibus animi tranquillitas perit, conscientiaæ vulnus infligitur, vitæ innocentia pectus ferretur, iustasque sanctum in ultimum Thulen relegatur, pecuniæ corrodandæ causa, hic enarrare sustineam. Adeo ingeniosa in nequitiam audax avaritia, lucrique turpis cupiditas, & di, vitiarum male partarum improba possessio est. Ad ea divertatur oratio, quæ aut absque animi testione conquiri possunt: aut de quorum studiis dubium, utrum ea pietatem rectique tenorem tabefacient, necne. Veterum scilicet monumentis constat, aurum a formicis apud Scythas, aut gryphibus inopinato erutum, lætum incolis inexpectatæ inventionis augurium dedisse. Fluminum ramentis accolarum oculos sensusque imos ex hilaratos; cum Tagus Hispanos, Padus Italos, Thracas Hebrus, Pactolus Asiam, Ganges Indos arenis aureolis locupletarent. Puteolorum scrobibus, montium in ruinis, venarum auriferarum copiam in sinum proxime habitantium sese effudisse. Ubi segullum h. e. auri indicium forte fortuna promicuisset, eo loco alveos & lapillos minutos lavatos, non penitentiam metalli optimi massam inde conflata præbuisse. Sive in suprema telluris superficie, rara felicitate, auri femina profuissent, segetem auream in loculos nummorum reportatam. Qvin &, cuniculis subterraneis per magna spatia actis, cavatisque ad lucernarum lumina montibus, magnum auri argentique pondus effossum, metallariorum labores ac pericula largo fœnore pensasse. Has metalli fodinas deterioribus seculis Poëta Sulmonensis deputat, graviterque progeniem patribus viciosiorem deplorans, in viscera terræ itum esse detestatur, & malorum irritamenta opes effossas, etiam quas terra ipsa recondidisset, umbrisque Stygis admovisset. (a) Sic horridum quoque visum sapienti viro Petrarchæ, sub terram se abscondere, neque almo cœli lumine retineri, neque atræ telluris formidinem, neque pericula impendientia mortis expavescere, Tartareos manes, amore habendi abreptum exagitare, denique vivum spirantemque sepeliri. Quod genus calamitatis cane pejus & angue reformidabat Nero Imperator. Cum enim, ignominiosam mortem & populi persequentis ludibria ut vitaret, specus aliquod reconditum ut ingrederetur, & Libitiæ minas evaderet, ab amicis admoneretur: vivum se sub terram iturum negavit. (b) At vana hic trepidatio est a conscientia: modo animus in pectore præsens, atque ad gazas naturæ investigandas paratus affert; quippe cum Summus rerum Opifex homini facultatem in omnes partes terrarum indulerit. Quo gloriosius recens memoria Saxoniorum Triumvirorum laudes celebrat, Schönbergii, Löhneüssii, Hertzvichii, qui rem metallicam & metallorum operas & leges vocesque exquisita industria posteritati consecrarunt. (c) Imo aliam auri faciendi viam vetustate magistra adinventam legimus ex auri pigmento, quod in Syria foderetur pictoribus, ut Plinius loquitur, in summa tellure, auri colore, sed fragili lapidum speculariorum modo; Cajumque Principem, auri avidissimum, ejus inventi spem irritavisse, magnum pondus ejus materiæ qui iusserrat excoqui; & plane aurum fecisse excellens, sed ita exigui ponderis, ut detrimentum sentiret, avaritiæ pœnas sibi ipsi irrogans; quanquam auripigmenti XIV. libræ permutarentur. (d) Ab hac coëctura non admodum abludit illa fabricandi auri ratio, quam vulgus Alchymiam, alii naturæ imitatricem, plerique hujus artificii consortes partem Philosophiæ naturalis appellant; & cujus opera modus doceatur perficiendi metalla supra terram, idque ex imitatione operationum naturalium, quoad ejus fieri possit. Hujusce rei talem esse originem (placet enim imaginem quandam ipsius, ex aliorum placitis stylo expressam, ponere hoc loco) sibi persuadent. Cœlum, ajunt, sensim infundere in terram radios suos, quorum virtutes in hac, singulari naturæ elementia, in unum coire, & suberrimâ conspiratione, ut in sphaeræ centrum, coalescere. Rerum nascentium ortum a tribus principiis repetendum, a Mercurio, Sale & Sulphure. Metalla in terra, tanquam ferus in utero, quem montes referant, procreari, vi siderum in terram potenter penetrante; eo quod a Planetis metalla sua Essentiam, ut vocant, metallicam, suum nomen, numerum, colorem, virtutem & proprietatem nanciscantur. Nimirum cœlestes radiorum virtutes in ipso terræ sinu materiam simplicem, subtilem, spiritu animatam, corruptionis expertem, luce viventem sua invenire. Hanc naturæ sagacitate sic præparari per efficacem quandam consensionem & concordiam, quam inter se habeant mutuo virtutes illæ, ut cœli influentibus viribus duplex sumus seu metallicus quidam spiritus materiæ illi intundatur. Cumque ista spiritalis materia diutissime, cœlestibus illis virtutibus, spiritalique vitæ obsequens, in substantia metallicorum principiorum Mercurij, Sulphuris ac Salis permanferit: totam regdi uniformem & ejusdem indolis. Longissimo tempore, putatis circiter mille ipsam (materiam) durescere, atque in formam metalli metallumque ipsum postremo indui. Unde cœlum in fertura diutius, quam in rebus cæteris condendis, laborare,

laborare, cum majoris moliminis nixusque genitura partum nobilitet, ut in leonibus, in elephantis observamus: antequam metalli compositio durissima evadat, & spiritalis in eo vapor, misceatur valide, ac metallum in ventre telluris decoquatur, tandemque Humidum & Calidum Radicale in eo fortissime cum sicco, terrestri, subtili ac digesto, h. e. Sulphure Mercurioque commisceatur. Inde mirandum non esse, si reliqua sub luna facilius cedant corruptioni, quam metalla solidioris naturæ: si dictum Humidum & Calidum igne non queat exedi: si lapidem suum Chymici non ex vegetabilibus, non ex animalibus, sed ex prædictis elementis fieri contendant. Enimvero vim illam cælestem imbibitam, sed terrestri & duritie commixtam plane suffocari, ne vires virtutemque, quam cælitus sit adepta, ex trinfecus exercere valeat. Quare adhibendam artem Chymicam, quæ vim intus latentem, ut flamma in silice latitat, separet, foras promat, ex metalli penentralibus educat in lucem. Hoc Chymici ignis vehementia præstari, cujus ope id, quod spissum, quod terrenæ fæcis, auferri, & crassa omni materia soluta, repurgata, separari materiam primam, subtilioribus spiritibus e metallo per destillationem ab igne concepam. Eandem, quia corporibus cælestibus assimiletur, splendido insigniri nomine, nunc cæli, nunc quintæ essentia, nunc lapidis Philosophorum. Esse nobiliorem ex metallo substantiam, per partes ex elementis compositas diffusam, simplicem, corruptioni non obnoxiam, minime eo sensu, quasi nullo modo corruptioni subjaceret, sed quoniam ex materia cæteris præstantiore generatur. Vel sicuralii definiunt: esse tertium quid, ex materia consistens atque forma supra naturam, naturæ auxilio, nec non artificis industria conflatum; esse Finem, & imperfectorum omnium perfectionem corporum & operationum, in quo permaneat, ut in igne salamandra. (e) Addunt, lapidem tam mirabilem, si rite conservetur, vel in annos decies mille, si tot numerare in hac mortalitate homini datum esset, perstiturum, neque quicquam ramen suæ efficacitatis aut virtutis amissurum. Non otiosos stupidosve, sed solertes & gnavos isto fructu potiri. Fructum nominant, cujus usum geminum partim in efficiendo auro argenteo, partim in paranda medicina, eaque ejusmodi, quæ corpus ab omni morbo, ab omni putredine præmuniat ac præservet; corpora vero languore morbo infecta jam, subito liberet, atque ad pristinam valetudinem reducat, luculentissime deprehendi. Quod ut celerius persuadeant aliis, ad medicamenta Chymica provocant, plus medelæ afferentia, quam Galenica, tresque medicatricis Chymicæ facultates non mediocres commemorant; quod minore pondere sumta, quam Galenica, nihilominus prosint ad salutem corporis: quod nulla nausea fumantur, secus ac sic cum Galenicis: quod citius & melius medeantur; imo morbos quosdam penitus tollant, quibus medicamina Galenica nec quicquam adhiberentur: quod valore sanandi vigoremque mali expulso remaneant; cum contra Galenica parco temporis spatio debilitentur, & prorsus intereant. Si medicinam ex uno metallo suscitaram objicias, neque probabile videri, cunctos morbos ea profligari posse; Respondent, posse omnino; quandoquidem singula metalla, secundum similitudinem, virtutem, nomen, colorem & proprietatem, in quolibet metallo comprehendantur, planetas etiam omnes in totum corpus humanum influere; inde ex omnibus quasi elementis præsentissimam componi medicinam. Instas porro, haud cuivis licere tam esse beato, ut tanto secreto naturæ gaudeat; Non nesciunt, quomodo adversario occurrandum sibi videatur. Præterdunt enim, difficultatem retidere in ipso discipulo, cui tam præclarum donum a DEo pie ac reverenter petendum, qui, nisi vitam inculpatam gerat, submissus animo, prudens, doctus, Latini sermonis peritus, sapientia gnarus, rerum naturalium solers scrutator, laboriosus, constans, ab iracundia sibi temperans, patiens, liber, curis alienis vacuus, secreti tenax, a fisco fallacium disputatorum abstinens, prodigentiæ atque avaritiæ fugitans, in declinandis malis illusionibus oculatus, satis locuples, librorum copia instructus, experimentis inhians, denique sanus animo, sanus corpore: oleum & operam perditurus sit. Majorem etiam difficultatem ab ipsis Doctoribus meruendam, artem ad involucris verborum occultantibus; aut ænigmatibus figuratisve ambagibus dictionum vestituque allegorico involventibus; aut nominibus inusitatis, characteribus monstrosis, contradictionibus implicatis, ambiguis sermonibus, adulterinis interpretationibus, anxia varietate styli, rerum traditarum exercitatione impossibili, sic lectores illaqueantibus, ut eos dedita opera decipere voluisse videantur. Accedere tertium impedimentum, ipsam materiam, cujus fundamentum opus præfens nitatur. Tum & regimen, quo instrumenta tractare conveniat, viam reddere sæpius impeditam, perplexam, certe salebrosam. Notetur obiter hoc loco Stoici portentosa sentiendi ratio, Julii Firmici, confidentis, lunam in nocturna genitura, nono ab Horoscopo loco, si fuerit Saturni domus, scientiam nascenti homini conciliaturam Alchymia. (f) Siquiseriam dum ambigat, hanc auri fabricam subsistere posse, & partem sanæ atque sobriæ Philosophiæ tueri: cum non idem auri Chymici scrutatoribus accidat, quod Sirmianis Hungaris, qui prope Sirmium urbem Pannoniæ, ca-preolos vere aureos in vitibus repererunt, ex quibus deinceps aurea moneta fuerit cula;

cusa; (g) Aut quod Alexander Neapolitanus narrat, in citeriore Germania comperisse, intra Danubium vites emergere, quæ claviculas & plerumque folia auro puro candicantia tulerint. (Cujus causa auri fodinis sub vite latentibus debetur; namque sub terris, vel certe in summo earum cespite inveniuntur metalla, quæ vi quadam naturæ, auxiliatrix tanquam manus porrigente cælo, a plantis attrahuntur & rapiuntur.) Neque Philosophico isti lapidi illud statim tribui potest, quod de lapide Carystio, lanea quædam & colorata sibi habente, narrat Apollonius Dyscolus, (h) unde mantilia texant incolæ, sed & fila pro lucernis torqueant, quæ, dum uruntur, splendente, neque tamen crementur, & per ignem repurgentur maculis; quorum & fines lucernarii cum oleo ulti nunquam comburantur. Bezoardicum quidem lapidem, ex quo tinctura Bezoardica, constantissima, ob salubrem in re medica usum, minorem Panaceam cognominatam, mirabilis profusus ac raræ originis esse, tradunt seduli rerum naturalium scrutatores. Coartcervari enim in cervorum intestinis vermes, serpentumque esu necari, quos spiritu narium ex cavernis cervi eliciant. Nehis vero serpentinum virus obsit, ad fontes aquarum properare, in quibus dum ad labra usque merguntur, ex oculis lentas destillare lacrymas, easque viscedine sua in majoribus canthis, ad nucis juglandis magnitudinem concretescentes, quodam modo lapidescere. Ubi vero cervi sese veneni malo relevatos sentiunt, aqua egressos, attritu oculorum ad arborem, tophum illum, visus obstaculum, excutere. Quæ causa est, attestantibus magnæ autoritatis Medicis, cur venenum pellant, & peste correptis cum vini momento data Bezoardica opem ferant præsentissimam. (i) Et eorundem præsidio ita cieri videmus sudorem, ut pene totum corpus eliquari credamus. Jam vero quid simile a lapide illo sapientiæ expectes? cum potius impostores ei operam & sumtus ferentes, omnibus exhaustis viribus, omnibus impensis stulte & proterve profutis, id demum reportent præmii, ut animi ditent bile atra, ora fuligine & fumo decolorent, crumenamque nummis, fortunam autem facultatibus copiamque rerum spoliarent. Etenim plurimis evenire morbum egestatis, ridiculum casti laboris comitem, metalla & succos in abditis fornacibus recoquere allaborantibus, quo ex argento vivo concretum & ductile, ad monetas faciendas, conficiant argentum; aut abdicarum rerum massam confiantes, purum aurum inde progenerent. Quod Augurello contigisse, cui opera omnis, inani voto suscepta, magno damno cesserit: cum ingenium ab irrita spe ad facienda carmina verteret, irrisuque artis certitudinem poetica auctoritate deminuerat, atque ipso conscientie pudore inanis proderetur artifex. (Scripsit enim ad Leonem X. auri contentorem, Chrysopæiam, quo in exhaustas opes sine injuria humani generis abunde supplerent sibi. (k) Sed artis præcepta tradens specie, quasi poeticiis ornamentis artificum celans, adeo crebris elegantibusque salibus ea dissimulante aspersit, ut & illa & totam artem, relicti, si quis attendat, aculeis, acutissime risisse videatur.) Sic ergo dum aurum sperant, carbonibus ludi; dum jocum vetustum Chrysopæias refrigerant, hamo illos aureo piscari. Hinc Scaliger Cardanum de igne differente his verbis exagitat: Querendus jam tibi quintus calor est, quasi nova quinta essentia, qui non ignis sit, sed ignis Aegyptius. Id quod tibi facile fiet, qui in distillationes descendere jubes ætherem de convexo lune. In cuius rei confutatione me exercere nolui, qui istas fornaculas odi odio plusquam Vatiniano. Sunt enim nocturnæ ad aucupia crumenarum, a quibus aurum, quod postea pollicentur aliis, sibi capient prius. (l) Hinc Erastus: Metallorum transmutatio multis millibus frustra tentata, nemini impune fuit. Omnes enim si non sanitatis, auri tamen jacturam fecerunt; pars maxima ad egestatem redacta est. (m) Hinc eam Melanchthon imposturam quandam sophisticam; Petrarcha mentiendi & fallendi artem; Peucerus etiam Dæmonis præstigias vocavit, cujus exitu dio nulli alii successus sperandi, præter fumum, cinerem, sudorem, suspiria, verba, dolos, ignominiam, inopiam. Imo nonnullos, (pergunt) amissis primum animi luminibus in hoc exercitio, corporeos insuper oculos amisisse, parumque se a virtutibus aberrasse credidisse, nisi errori damnum, damno labor, labori pudor accresceret, ut notanter loquitur citatus Petrarcha. (n) Hinc Porta: Dum sophistico auro præparando laborant, principia penitus ignorantes, ubi bona decoxerunt, in perniciem ruunt vanaque auri spe deluduntur. Ut recte Demetrius Phlaieræns dicat: quod capere debuerant, non ceperunt: quod aurum possidebant, perdiderunt, & Metamorphosin, quam in metallis expectant, in se ipsis expectantur: tunc (cum hoc unicum solamen inveniant) commentitiis fraudibus alios fallere, & sibi comites efficere nituntur. (o) Hinc Erasmus Balbinum a sycophanta deciprum ridet, cum per annum frustra ei pecuniam esset largitus; donec tandem res tota in fumum abiisset, Balbinusque ipse putaret se felicem, si consilium suum faciendi auri nusquam palam fieret nebulonis garrulitate, aut in vulgus exiret. (p) Hinc Guil. Constantinus, Gallus, fuerit focii artis aureæ, abjicerent Alchymiam, atque in laborem aliquem honestum incumbere; hominis pure dementis esse, cogitare, quod tam conciso temporis spatio aurum possent fingere, in quo effingendo annos amplius mille natura consumeret.

meret. (q) Ast his omnibus respondere parati sunt aureæ felicitatis proci, quod, licet sibi non concedatur ex arborum ramis, aut vitium racemis metalla pretiosissima decerpere; arte tamen magistra, ita se in aurum posse operari, ut e nobili materia longe nobilissima, ut folia, flores, fructus ex stipite, progignatur. Id & principem Poëtarum apud Latinos voluisse, eo quidem in loco, quo arborem opacam in sylvis latentem describit, cujus ramus aureus & foliis & vimine fulgentem suo splendore auram illuminet. (r) Etenim & sacrorum Chymicorum consulti arcana magisterii Chymici, sub aureo illo ramo, occultari autumant, Robertus Vallenfis, Glauberus & Borrichius. (s) Quanquam Baconus super ramo hoc fatali Prosperinæ offerendo, si quis rite vellet per regnum inferorum ire & redire, ita disserit: De virga illa aurea vix videmur sustinere posse impetum Chymistarum, si in nos hac ex parte irruant: cum illi ab eodem lapide suo & auri montes, & restitutionem corporum naturalium veluti a portis inferorum promittant. Et mox: Nobis certe compertum est ex compluribus antiquorum figuris, eos conservationem atque infaturationem quadamtenus corporum naturalium, pro re desperata non habuisse, sed potius pro re abstrusa & quasi avia, Atque idem sentire hoc etiam loco videntur, cum virgulam istam inter infinita virgulta ingentis & densissimæ sylvæ collocarunt; auream autem finxere, quia aurum durationis tessera est; insitivam, quia ab arte huiusmodi effectus sperandus est, non ab aliqua medicina, aut modo simplici aut naturali. (t) Mirabilem Bezoardici lapidis ortum defensores Alchymix ultro largiuntur, ita tamen, ut artis suæ natales, ob divinas virtutes & singularem excellentiam, nequaquam cum illius comparandos, nisi parva magnis componere quis velit, arbitrentur. Hac enim accedente, calorem & temperamentum habere vim & potestatem, sulphur & argentum vivum commutandi in aurum: quod miraculi instar intueri deceat. Idem impostoribus defensorem dare porro nec possunt, nec volunt, nec inviti subfribunt censuræ Autoris præfationis, quam Margaritæ Boni præposuit: gemunt orphani propter ejusmodi nebulonum fraudes, plorant viduæ, lamentantur mariti, conqueruntur conjuges miseriam suam; hic agros, ille domum, alius reditus absumptos desiderat, & qui modo nihil, nisi aurum somniabant, mox vel stipem exigere, vel turpi pudore ad stipham accedere coguntur. Enimvero artificis vitia culpamve arti ipsi imputari nefas putant. Hanc in rem autoritates virorum clariorum opponunt autoritatibus, recensentes longo ordine Scriptores, qui partim consilia sua in medium attulerint pro exercenda arte; partim experimentis eo processerint, ut Adeptorum (sic vocant eos, quorum opera in auro eliciendo non fuerit frustranea) in numero annumerari mereantur. Nubem Autorum Chemicorum sua jam ætate miratus est G. Agricola: quod, quo minus multi essent, qui de re metallica scripsissent: eo magis miratu dignum videretur, tot extitisse Chymistas, qui composuerint artificium de metallis aliis in alia mutandis. Juvat, in gratiam B. Lectoris saltem hæc nomina hic allegasse: Albertus M. de Alchymia, extat cum veræ Alchymix Scriptoribus aliquot a Guil. Gratarolo collectis (u) Ej. Concordantia Philosophorum in Lapide Philos. Apollonidis, Harapionis cognomine, Semenuthi (videtur cum Aegyptiorum Imuth, h. e. disciplina mirabilium, e metallis & mineralibus effectum pariente, congruere) quos libros XXIV. fuisse, a Zosimo Panopolitano conscriptos de Chymia, a Suida discimus. Artephii clavis primaria, pro recludendo arcano Lapidis Philos. e Lat. & Angl. in Germ. per Rothschultzium. Joh. Aurel. Augurelli Chrysopœia, heroico carmine scripta. Joh. Ant. Augurelli Chrysoforhemon, s. dialogus de arte Chymica. Avicennæ Compendium Alchymix, Tr. de congelatione & conglutinatione Lapidum. Bericht von der Wunder-Materie. (w) Blemmidæ Chrysopœia. Matth. Erbin. von Brandau Beschreibung von der Universal-Medicin. (x) Ej. Grund-Sculen der Natur und Kunst. Lancelot Colson Philosophia naturata, ex Angl. in Germ. per J. L. M. C. (y) Democritus Abderita de Arte Sacra. s. de rebus nat. & myst. cum commentariis Synesii, Pelagii, Stephani Alexand. & Olympiodori, interprete Domin. Pizimento, (z) cum cumba Semiramidis Hermeticeæ sigillatæ. Gerardi Dornæi de Luce nat. Physica. Ej. Schlüssel der Chymischen Philosophie. (aa) Ej. Commentarius ad Tabulam Schmaragdina Hermetis (quam omnes Commentatores, Hortulanus, Lullius, Villanovanus, Bernhardus, Libavius, & cæteri, præter Dornavium, qui de medicina universalis exposuit, sensu allegorico potissimum de metallorum transmutatione sunt interpretati) Gastonis Dulconis Clavei Apologia Chrysopœiæ & Argyropœiæ

adver-

adversus Thom. Erastum. (bb) St. Dunstan vom Stein der Weisen, cum experimentis Rhumeliis. Thom. Erasti Tr. de ortu, Speciebus & materia metallorum, in quo & famosa de metallorum transmutatione quaestio. Galli Eschenreuteri Epistola ad Willh. Gratarolum. Joh. Espagnetus de Arcanis Hermet. Gebri Scripta Chymica. (cc) quorum interpretes Bonus, Libavius, Mejerus, Dienheim, Dulco, Vogelius, Vallenſis, Iconius, Rulandus, Cunradus, Gebhardus & alii. Heliodori libelli Jambici, Heraclio Imp. dedicati, item ad Theodosium Augustinissimam. Joh. Frid. Helvetii Viridulus Aureus, quem mundus adorat & orat. (dd) Hermetis Trismegisti Tabula Schmaragdina. Ej. Libri Theol. Das erſte Buch der Philosophischen Herg an seinen Sohn. (ee) Theob. Hoghelande de Alchymia difficultate. Casp. Hornii praefatio in Bernhadi Scripta Chymica. J. N. v. E. J. Alchymia denudata, revisa & aucta. (ff) Jani Lacini Pretiosa Margarita Novella. Libavii Syrraxis metallica, Petr. Lombardi Margarita pretiosa. Raym. Lullius de Secretis naturae s. quinta essentia. (gg) C. E. M. Licht und Finsternis aus der Erleuchtung GOTTES. (hh) Metallurgia Hermerici cujusdam, edita per Joach. Tanckium. (ii) Morienus de transfiguratione metallorum. Paradoxa s. Lapis Philos. (kk) Pancirollus Tit. VII. de Alchimia, in rebus noviter inventis, cum notis Henr. Salmuth ad h. l. Penotus de Chrysopeia & Argyropeia, qui liber VII. claves artis inscribitur. Irenaei Philoponi Philalethae Kern der Alchymie, ex Angl. Germ. per Joh. Langium. (ll) Joh. Pontani Beschreibung des secreten Philosophischen Geheims. Pythagorae (ut vulgo creditur) Turba Philosophorum. Rhafis liber perfecti magisterii, item luminum. Georg. Riphæi Scripta Chymica de Lapide benedicto, ex Angl. per Benj. Nottscholzen. (mm) Joh. Scotus de Lapide Phil. (liber supposititius) Georg. Ernest. Stahl's Anweisung zur Metallurgie. Aurel. Philip. Theophrastus (Bombast ab Hohenheim) dictus Paracelsus inseruit Alchimiam Opp. Medico-Chymicis s. Paradoxis, Tom. II. Ej. Manuale de Lapide Philos. & Metamorphosis. Bernhardus Trevisanus de Lapide benedicto Sapientum, e Lat. Germ. cum annotationibus Tanckii & aliorum, edente Casp. Hornio. (nn) Robertus Vallenſis de Artis Chymicae certitudine & antiquitate. Laur. Ventura de Arte Chymica (idem gloriatur, se CCL. volumina ejus in Bibliothecam Palatinam intulisse, & alia l. praeterea ipsum possidere) Arnaldi de Villa Nova Rotarius. Ejus Novum Lumen. Ej. Flos florum. Ewaldus Vogelius de Lapidis Philosophici conditionibus. Ustadii Caelum Philos. G. W. Wedelii Introductio in Alchimiam. Zosimi libri Chymici (ab antiquo sacrae artis autore Cheme s. Chine) de Sacra Arte, de aquarum ad Chrysopeiam compositione, de Instrumentis & caminis, de investigatione aquae divinae, de quantitate ignis, de confectione aeris flavi, de dealbatione margaritarum gilvarum, & alia ejus. Composuit enim XII. libros Imuth ad Theophebiæ forem. Pene dememinissem Artis Auriferæ, quam Chemiam vocant, Volumen I. (oo) Ubi habentur: Turba Philosophorum. Exercitationes in hanc Turbam, Aurora confurgens. Rosinus ad Euthicium & ad Sarrentanum Episcopum. Liber trium verborum Kallid. Tractatulus Aristotelis de Practica Lapidis Philosophici. Avicenna de conglobat. & conglutinat. Lapidum, Opusculum Autoris ignoti. Rachadibi fragmentum. Avicennae Tr. Clangor buccinae. Correctio fatuorum de Arte Chymica. Vol. II. in quo Morienus de transmutat. Metallorum, Scala Philosophorum, Ludus puerorum, Rosarium Philosophorum & secretorum omnium maximum Secretum. Ejusdem Novum Lumen & Flos flor. Ejusd. Epistola super Alchimia ad Regem Neapol. Fratri Rogerii Bachonis de mirabili potestate artis & naturae libellus. Citantur & alii non pauci, puta, Porta, Alexis, Lemnius, Basilus, Mizaldus, Dioscorus, Oftanes, Archelaus Philosophus, Thomas, Senior Philosophus, Pantherius, Belesis, Plato, Sibylla, Mechungus, Veridicus, Hamech, Thabit & Haly, Aboholy, Agathodæmon, Orus, Chryforichius, Debichius, Comerius, Apulejus, Petabius Rhodanus, Africanus Theophilus, Canides, Merlinus, Alchindus, Richardus, Averroes, Stephanus, Cleopatra, Virgo Trapezuntia, Maria Judæa, addatur hic Theatrum Chymicum Argentoratense, Museum Hermet. Francofurtense, Bibliotheca Chymica Albineæ. (pp) Quoniam vero plerosque horum mihi videre non contigit, iis recensendis vacare nolo. Non autem Autoribus tantum se defendunt secreti Chymici, sed etiam exemplis fide fabulosis, sive historicis. In fabulis libenter Aurei Velleris, a Jafone erepti, mentionem faciunt, quod credunt fuisse volumen pelle contentum arietis, quo

in volumine auri faciendi ratio comprehenderetur; tauros ignivomos & aripedes, furnos tauri specie fabricatos. Deinde ramus aureus Virgilii, quo instructus Proserpinam placaturus erat Aeneas, sæpe illis in mentem venit, (qq) confusus, Poëtam Latinum ad auri tingendi artificium flexisse oculos. Nec diffiteor, Celeb. Wedelium ingeniosissime figmentum Virgilianum huc accommodasse, sub finem exercitationis Decimæ statuentem: Ut arbori sylvestri, indigesto immaturoque respectivo succo præditæ, insertus ramus adolescat & vegetetur; unde ipsi accedat quasi maturitas, ut videatur & habeatur genuina parens, radice immatura & sua natura id non datura; ita immaturo metallico corpori certa proportione & artificio, naturæ conformi, maturum & fixum seminali fermento apparato, accedente ignis ministerio, posse fœnerari suam tincturam, characterem & fixitatem. (rr) Est & in ipsorum ore fabula de Sisypho, Rege Corinthiorum, qui eadem occulta arte mortem in vincula compegerit, a Plutone, sic mortuorum vectigalibus fraudato, idcirco interemtus. Fabula de Pandora, quæ arte Vulcania, variis dotibus ornata, umbram quandam Chrysopæiæ referat. Idem de pomis Hesperidum aureis, de Mida, omnia tactu suo in aurum permutante, liceat dicere. At ejusmodi lusus ingenii, ad corporum transmutationes atque ad fornacis experimenta traducti, suaviter leguntur illi quidem & inventionis admirationem etiam pariunt; sed certæ probationis nullum robur, nullum firmamentum afferunt; cum fabulæ Poëtarum, rem significatam tegant; quilibet autem pro libitu suo res ita rectas explicare possit, & tota interpretatio, præter conjecturas, nihil denique efficiat. Secus judicandum de exemplis historicis, si quidem vera sunt, censeo. Aegyptii quondam, ope Chymiæ divitiis sibi comparatis, adversus Diocletianum Imp. arma sumserunt. Hic vero, post Achillem, eorum Ducem, octo menses obsessum Alexandriæ profligatumque, illis libros Chymicos omnes magna cura conquisitos, comburi abolerique jussit; ne posterum de rebellionē aut defectione cogitarent. (ss) Quidam ex infima plebe homo, mira ingenii sagacitate rationem excogitavit, qua ex metallo quolibet aurum fecerneret aquæ vi, quam inde chrysulcam nuncuparunt: officina hæc Chrysophilium; ipse artifex Chrysophylintes dicebatur. (tt) Laminas aureas Villanovanus fabricavit hujusdem artis auxilio. (uu) Raym. Lullius in Aula Londinensi, jussu Regis, verum produxit aurum, ex eoque nummi cusi, quos vulgo Nobiles Raymundi nominant. Plura legantur apud Scriptores Chymicos, maxime citatos Pancellorum & Brandavium. Jam si de Scriptoribus ipsis ferendum sit judicium: viros partim excellentibus, partim exquisitis ingeniiis reperiis: quidam valde opportuna locuti sunt & sua; quidam falsa, vel aliena immiscuerunt. Antiquiores obscuri, torquosi, ambigui plerumque; adeo iis legendis filo Thefei opus est: recentiores plerique aperti magis, candidiores deprehenduntur. Sed nisi tamen ducem invenias peritissimum, minus ex omnibus libris, si usum spectemus, rem tenebis, quam cælo operam daturus, qui globo artificiali tantum inhærens, cælum ipsum nunquam intueretur. Si rem judicemus, de ea non male omnino, sed parum plene scribit Agrippa: Alchymistæ nituntur eum spiritum (mundi, in quo omnem virtutem generativam & seminariam ante collocaverat) ex auro fecerere, quem rite segregatum & extractum, si postea illum cuiusvis ejusdem generis materiæ, h. e. cuiusvis metallorum adhibueris, aurum confestim argentumque efficiant. Et nos illud facere novimus, & aliquando vidimus; sed non plus auri fabricare potuimus, nisi quantum erat illud auri pondus, de quo spiritum extraximus. Nam cum sit ille spiritus forma extensa, & non intensa, non potest ultra suam mensuram imperfectum corpus in perfectum permutare: quod tamen fieri posse alio artificio non inficior. (vv vv) Baco supra allegatus de eadem arte leviter sentit, dubitanter loquitur: De Chymica, inquit, & lapidis illius procis perpetuis cerro scimus, Theoricam eorum esse sine fundamento; suspicamur etiam, Practicam esse sine certo pignore. (xx) Enimvero tutius ego arbitror, hanc rem viris in hoc genere versatissimis ac peritissimis expendendam tradere, quorum sententiis ea ster, aut cadat; cadere certe non poterit, nisi rationes Chymicorum solide confutentur, experimentorum autem & exemplorum fucus, dolus atque fallaciæ penitus deregantur. O si homines tantum studii ponerent in acquirenda sapientia, quantum in auro! Neque de consiliis frangendus diu animus; a DEO hujus pulchri capiendi primordia. Tria homini posita ob oculos, natura, quam exploret, cui potissimum apta sit; ars, cui ope-

ram

JK II 7/133

x 298 3752

ram navet accerātam; ufus: quā quisque novit artem; in ea se exerceat, ali-
enis se non implicet. Cœlitus in ejus mentem amor virtutis defluat, ut lux in-
mente refulgens & inclinatio voluntatis, & refrenatio morum ad perfectionem
hominis, quantum humana imbecillitas patitur, conspirent. Quæcunque ho-
mo aut jam possidet, aut aliunde accipit, ea gloriæ divinæ sacra funto, & in
gloriam DEI, tanquam centrum, dirigantur. Unde doctrinæ atque vitæ con-
fessio, quando partes sapientiæ inferiores superioribus subjiciuntur; quando af-
fectus bonus bonum hominem declarat: qualisque homo, talis oratio: oratio-
ni facta simillima, factis vita. Non vero deferatur bene cœptum opus, sed in
lapidem quadratum excrescat constans sapientia. Quapropter quisque ignem
i. e. diligentiam adhibeat; cœlestia tractaturus, ad curam animæ; salutem po-
puli curaturus, ad totum corpus reipublicæ; Scholis invigilans, ad poliendam
juventutem; mercaturam vel opificium facturus, ad præstantiam negotiationis
atque operis; agricola, ad colendum agrum; pecorum custos, ad rem pecuari-
am. Sic fructus geminus demum redundet, alter in proximum, alter in se
ipsum. Accedat luminis naturæ lumen revelationis, & Philosophia ancilla serviat
heræ Theologiæ, quo cuncta evadant salutaria, immortalia.

An vero Conradum istum, cujus gratia hæc scripta sunt, sapientiæ hujus
gustum aliquem jam percepisse dicamus? Tu ipse L. B. dicas sententiam, no-
bis silentibus, simul eum cognoveris. Interim Tibi & Patronis Academicis hunc
pullum sapientiæ, haud fortassis implumem, ad altiores volatus, optime com-
mendamus. P. P. d. 24. April. 1720.

- (a) Ovid. met. 1. (b) dial. 54. d. remed. utriusque fort. (c) Schönbergii Berg- & Infor-
mation. Löhnessii Bericht von Bergwerken. Hartwig Berg-Buch. (d) H. N. l. 33.
c. 4. (e) Dornæus d. nat. luce Philof. p. 218. (f) l. 3. c. 15. Astron. (g) Mizal-
dus rer. mem. cent. 8. 58. (h) p. 33. Hist. commentit. (i) Mizaldus l. c. cent. 1. 70.
Schultzius dissert. themat. d. tinct. Berzard. c. 5. (k) Jovius in Elog. vir. illustr. p. 130.
(l) Exercit. 23. d. Subtil. (m) Epist. Med. 4. (n) d. remed. utr. fort. dial. III. (o)
Mag. nat. l. 5. proem. (p) in Alchimista. (q) Bodinus Dæmonolog. l. 3. (r) Æn.
l. 6. (s) d. von Seppen. Chymica. Fallens in Flor. Philof. Virgil. (t) d. Sapient. vet. 29.
(u) Basil. f. 1561. (w) Franc. 1707. (x) Lipf. 1689. (y) Hamburg, 1696. (z)
Colon. 1572. & Norimb. 1717. (aa) Argent. 1602. (bb) Ursellis 1602. (cc) Franc.
& Lipf. 1710. (dd) 1715. (ee) Norimb. 1717. (ff) Bresl. 1716. (gg) Aug. Vindel.
1518. (hh) Lipf. 1515. (ii) Norimb. 1717. (kk) Bas. 1582. (ll) Lipf. 1685. (mm)
Norimb. 1717. (nn) Norimb. 1717. (oo) Bas. 1593. (pp) conf. Morhoff. Polyh. l. 1.
c. 21. (qq) Æn. 6. (rr) Dec. 10. cent. Exercit. Medico - Phil. (ff) Suidas Dioclet. (tr)
Rhodigin. Lect. Antiqu. l. 11. c. 13. (uu) Andræ in Addit. ad Speculat. (ww) l. 1. c. 14.
d. occulta Philof. (xx) l. c.

me

FK. 134
95

Aurum Sapientiae. s. de Lapide philosophico. et receptis Scriptoris.

II r
133

DISSERTATIONEM LATINAM

SUPER DICTO C. JUL. CAESARIS:

SI JUS VIOLANDUM, IMPERII GRATIA
VIOLANDUM,

FRANCISCUS CAROLUS CONRADI,

REICHENBACHIO - VARISCUS,

VIRI, DUM VIVERET, NOBILISSIMI, &c.

DN. CAROLI SIGISMUNDI
CONRADI,

QVONDAM SER. ET POT. REGI POL. ET

ELECTORI SAX. A CONSILIIS COMMISSIONUM,

ET PRÆFECTURA VOIGTLANDICA &c.

FILIUS NATU MAXIMUS,

DISCIPULUS HACTENUS NOSTER SPEI OPTIMÆ,

ET,

QVOD DOMINÆ MATRI, NUNC VIDUÆ,

MATRONÆ HONESTISSIMÆ, MAGNO SOLATIO,

NOBIS, INGENIORUM CHYMICIS,

NON MINORI GAUDIO SIT,

AD SAPIENTIAM INTER CONDISCIPULOS EGREGIE
ASPIRANS,

DIE CRASTINO,

PERACTIS SACRIS,

IN AUDITORIO MAJORI,

INSTITUET

DISCESSURUS, SIMVLQVE CYGNEÆ NOSTRÆ

SALUTEM ULTIMAM DICTURUS.

AD HANC IGITUR SOLEMNITATEM

SCHOLASTICAM

VENERANDOS DNN. INSPECTORES,

PATRONOS, FAUTORESQUE STU-

DIOSÆ IUVENTUTIS

HIS LITERIS

PEROFFICIOSE ET PERAMANTER
INVITAT

M. GEORGIUS ANDREAS Winhold/ R.

CYGNEÆ,
LITTERIS FRIDERICIANIS.

BIBLIOTHECA
PUNICKAVIANA

